

KRIMINOLOGINĖS INFORMACINĖS SISTEMOS LIETUVOJE: STATISTINIS ASPEKTAS

Dr. Alfredas Kiškis

Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Kriminologijos katedra
Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 271 46 18
Elektroninis paštas akiskis@ltu.lt

Pateikta 2003 m. liepos 4 d.

Parengta spausdinti 2003 m. gruodžio 22 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto sekretorius docentas dr. Antanas Keras ir šio Universiteto Valstybinio valdymo fakulteto prodekanė dr. Gitana Jurgelaitienė

Pagrindinės sąvokos: kriminologinis pripažinimas, kriminologinė statistika, informacinės sistemos, Lietuva

Keywords: criminological cognition, criminological statistics, information systems, Lithuania

S a n t r a u k a

Vienas iš tikslų kuriant nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje informacinę sistemą (NPLIS), veikiančią Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro interneto svetainėje (www.nplc.lt), buvo gerinti kriminologinio pažinimo subjektų informacinį aprūpinimą. Reikšmingiausi, tarptautinio lygio yra NPLIS komponentai, teikiantys kriminologinę statistinę informaciją. Tačiau NPLIS neišsprendė ir negalėjo išspręsti visų kriminologinės statistikos problemų Lietuvoje. Egzistuoja daug trūkumų ir kitų institucijų informacinėse sistemose, kurios teikia informaciją NPLIS.

Straipsnio tikslas – apibendrinti atliktos analizės rezultatus, apibūdinančius dabartinę kriminologinio pobūdžio informacinių sistemų Lietuvoje būklę, nustatyti svarbiausias kriminologinio pažinimo informacinio aprūpinimo problemas ir pateikti siūlymus, kaip jas spręsti. Nagrinėjami kriminologinės statistikos turinio, jos gavimo ir pateikimo vartotojams aspektai.

Informacinis aprūpinimas yra svarbi kriminologinio pažinimo sėkmės sąlyga. Egzistuojančių informacinių sistemų turinys bei funkcinės jų galimybės daro esminę įtaką kriminologinės tikrovės pažinimo pobūdžiui ir rezultatams. Remiantis sukaupta informacija atskleidžiamos naujos pažinimo objekto savybės.

Kriminologinio pažinimo pagrindas yra statistinė informacija apie pažinimo objektą. Todėl kriminologinėse informacinėse sistemose vienas iš reikšmingiausių yra statistinis aspektas – kaupiamos statistinės informacijos turinys ir darbo su ja funkcinės galimybės.

2001 m. autorius atliko išsamią analizę kriminologinio pobūdžio informacinių sistemų Lietuvoje – Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos, Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos, Kalėjimų departamento prie Teisingumo ministerijos, Teismų departamento prie Teisingumo ministerijos, Generalinės prokuratūros, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir kitų [1, p. 79–113]. Išnagrinėti šių informacinių sistemų kriminologiniai aspektai, iškeltos svarbiausios problemos, pateikti siūlymai, kaip jas spręsti, sukurtas ir įdiegtas Nacionalinės kriminologinės informacinės sistemos modelis. Per praėjusius dvejus metus dalis iškeltų problemų ir siūlymų jau išspręsta, įgyvendinta, dalis jų sprendžiama ir įgyvendinama dabar. Iškilo ir naujų problemų.

Straipsnio tikslas – apibendrinti naujos analizės, autoriaus atliktos 2003 m., rezultatus, apibūdinančius dabartinę kriminologinio pobūdžio informacinių sistemų Lietuvoje būklę, nu-

statyti svarbiausias kriminologinio pažinimo informacinio aprūpinimo problemas ir pateikti siūlymus, kaip jas spręsti.

Būklė

Išskirtinė, reikšmingiausia tarp Lietuvos kriminologinio pobūdžio informacinių sistemų yra **Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje informacinė sistema** (NPLIS), dar vadinama Nacionaline kriminologine informacine sistema (NKIS). NPLIS veikia internete lietuvių ir anglų kalbomis Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro interneto svetainėje (www.nplc.lt). Reikšmingiausias NPLIS sudedamoji dalis yra *Automatizuota statistinė informacinė sistema (ASIS)*¹, funkcionuojanti statistinių ataskaitų pagrindu. Statistines ataskaitas jai teikia: Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Policijos departamentas, Kalėjimų departamentas, Nacionalinė teismų administracija, Generalinė prokuratūra ir Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Iš viso teikiamos 43 ataskaitos, kuriose vaizduojami apie 64 tūkstančiai statistinių rodiklių. Per metus į ASIS patenka per milijoną statistinių rodiklių reikšmių. ASIS pasižymi tipinėmis kriminologinės analizės funkcijomis – sudaro galimybes vartotojui per internetą pasirinkti instituciją iš teikiančių informaciją institucijų sąrašo, ataskaitą iš pasirinktos institucijos teikiamų ataskaitų sąrašo, informacijos vaizdavimo būdą, rodiklį, laikotarpį, teritorinį lygmenį, konkrečias teritorijas ir gauti rezultatus (lentelę, linijinę diagramą, histogramą, žemėlapi) kompiuterio ekrane, atsisiųsti juos, perkelti į savo dokumentus arba nagrinėti naudojant specializuotus statistinius kompiuterinius paketus. Automatizuotoje statistinėje informacinėje sistemoje ir visoje Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje informacinėje sistemoje veikia informacijos paieškos funkcijos². 2002 m. modifikuota ASIS programinė įranga³ sudaro galimybes vaizduoti statistinius duomenis žemėlapyje ne tik esant vienam Lietuvos administraciniam teritoriniam suskirstymui, bet ir jam pasikeitus – sukūrus naujas savivaldybes arba apskritis ir pan. (žr. 1 pav. naujasias savivaldybių teritorijas: Elektrėnų, Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Pagėgių ir Rietavo). ASIS turi galimybes vaizduoti statistinių rodiklių pasiskirstymą bet kurios teritorijos žemėlapyje (ne tik Lietuvos), pavyzdžiui, Europos Sąjungos ar kt.

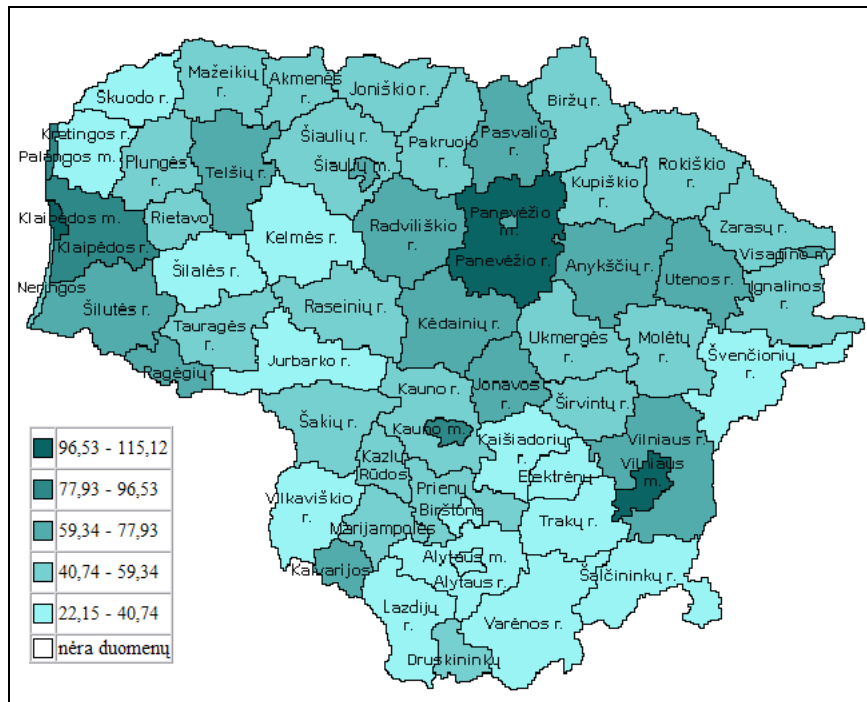
Kitoje Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje informacinės sistemos sudedamojoje dalyje *Kriminologinė statistika*⁴ vaizduojamas Lietuvos svarbiausių kriminologinių statistinių rodiklių kitimas (periodiškumas – vieneri metai). Išskiriamos šios rodiklių grupės: nusikaltimai; asmenys, padarę nusikaltimus; nusikaltimų aukos; teisėsaugos institucijų veikla; nusikaltimų prevencija; socialinė, ekonominė, demografinė statistika; kita statistika. Statistiniai duomenys vaizduojami formomis, atitinkančiomis tipinius kriminologinės analizės poreikius, – skaičių lentelėmis, linijinėmis ir stulpelinėmis diagramomis, žemėlapiams, kompiuterinėmis *Microsoft Excel* bylomis. Nurodomi pateiktos informacijos šaltiniai. NPLIS sudedamojoje dalyje *Kriminologinė statistika* pateikiami originalai statistinių ataskaitų, reguliariai gaunamų iš Informatikos ir ryšių departamento prie Vidaus reikalų ministerijos, Policijos departamento, Kalėjimų departamento ir Nacionalinės teismų administracijos. Vienas iš sudedamosios dalies *Kriminologinė statistika* skyrelių yra *Tarptautinė statistika*, kuriame pateikiami Baltijos valstybių (Estijos, Latvijos, Lietuvos) kai kurie nusikalstamumo duomenys ir nuorodos į Jungtinių Tautų Organizacijos tarptautinę kriminologinio pobūdžio statistiką (nusikalstamumas ir kriminalinės justicijos sistemų veikla 1995–2000 m.), apimančią per 80 valstybių.

¹ Automatizuota statistinė informacinė sistema (ASIS) // Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras <http://www.nplc.lt:8000/asis/> (2003 06 24).

² Informacijos paieškos funkcijų sukūrimą 2002 m. parėmė Atviros Lietuvos fondas (granto kodas 2001-V0181-0).

³ ASIS programinės įrangos tobulinimą parėmė Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

⁴ Kriminologinė statistika // Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras <http://www.nplc.lt/stat/stat.htm> (2003 06 24).

1 pav. Per 2003 m. 4 mėnesius užregistruoto nusikalstamumo Lietuvoje lygis 10 000 gyventojų¹.

Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos tvarko duomenų bazes, kurių informacijos statistinė išraiška vienais ar kitais aspektais yra svarbi kriminologinės tikrovės pažinimo subjektams. Reikšmingiausia kriminologiniam pažinimui yra *Nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusių asmenų centralizuota apskaita* [2], dar vadinama *Baudžiamąja statistika*. Duomenys apie užregistruotas nusikalstamas veikas, jų ikiteisminį tyrimą, asmenis, įtariamus (kaltinamus) padariusius nusikalstamas veikas, bei nukentėjusius asmenis (civilinius ieškovus) įvedami pagal pateiktas statistines korteles arba atsiunčiami elektroniniu paštu iš ikiteisminio tyrimo institucijų teritorinių padalinių. Remiantis šiais duomenimis skaičiuojama statistika pagal individualius vartotojų paklausimus daromos statistinės ataskaitos – vienas iš svarbiausių nacionalinės kriminologinės statistikos šaltinių. Dalis statistinių ataskaitų pateikiama Vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėje².

Policijos departamentas, jo struktūriniai padaliniai (kaip ikiteisminio tyrimo institucijos) teikia Informatikos ir ryšių departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos informaciją Baudžiamosios statistikos duomenų bazei kurti. Be to, Policijos departamentas kas pusmetį rengia kriminologinei analizei svarbią ataskaitą „Savivaldybių policijos tarnybinės veiklos rezultatų ataskaita“³. Duomenis šiai ataskaitai atsiunčia miestų (rajonų) policijos komisariatai. Policijos departamentas juos įveda į kompiuterį ir susumuoja. Pateikiami skaičiai pagal miestus ir rajonus bei visą Lietuvą. Šios ataskaitos informacinė struktūra: duomenys apie asmenis, įrašytus į policijos profilaktinę įskaitą; duomenys apie nepilnamečius; administracinė praktika; kiti tarnybinės veiklos rodikliai; komplektavimas; išsilavinimas; stažas; skatinimas; baudimas; aprūpinimas. Pažymėtina, kad kriminologinės tikrovės pažinimo subjektui didelė dalis informacijos rūšių būtų svarbios ne tik savivaldybių policijos aspektu (kaip yra ataskaitoje), bet ir visos policijos aspektu. Be to, policijos įstaigos yra susikūrusios ir naudoja daug įvairių, dažniausiai neunifikuotų duomenų bazių, kurios leidžia atlikti nusikalstamumo

¹ Žemėlapyje vėl matyti padidėjęs nusikalstamumas Panevėžio rajone, kaip buvo 2000 m.

² Vidaus reikalų ministerija www.vrm.lt (2003 06 24).

³ Savivaldybių policijos tarnybinės veiklos rezultatų ataskaita. Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos // Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras <http://www.nplc.lt/stat/atas/pd/sptarn.htm> (2003 02 19).

problemų statistinę analizę vietiniu lygiu. Šiuo metu diegiama unifikuota policijos informacinė sistema.

Kalėjimų departamentas neturi jokios kompiuterizuotos informacinės sistemos, apimančios visų jam pavaldžių įstaigų informaciją, nors kai kurios jam pavaldžios įstaigos turi susikūrusios atskiras duomenų bazes, skirtas jų vidiniams informaciniams poreikiams tenkinti. Kalėjimų departamentas reguliariai rengia statistines ataskaitas, kurių duomenis pavaldžios įstaigos skaičiuoja rankiniu arba kitokiu būdu iš įvairių žurnalų, bylų. Šie duomenys, atsiųsti departamentui, įvedami į kompiuterines bylas ir susumuojami. Statistinėse ataskaitose teikiama informacija apie asmenis, laikomus Kalėjimų departamentui pavaldžiose įstaigose ir jų kaitą, apie socialinės rehabilitacijos tarnybų veiklą, apie įstaigose esančių asmenų drausmę bei jų atžvilgiu taikytas drausminimo priemones, apie atskleistus neteisėtus ryšius, paimtus draudžiamus daiktus ir kriminogeninę būklę Kalėjimų departamento įstaigose, apie vienam asmeniui išlaikyti per dieną panaudotas lėšas, apie nuteistųjų darbo rodiklius, pataisos įstaigų gamybos barų ir valstybės įmonių prie pataisos namų gamybinės ir ūkinės veiklos rodiklius, apie asmenis, esančius regionų pataisos inspekcijų teritorinių padalinių įskaitoje, ir darbą su jais bei kt. Kai kurias statistines ataskaitas Kalėjimų departamentas pradėjo teikti internete¹. 2002–2003 m. Kalėjimų departamento rengiamos statistinės ataskaitos buvo modifikuotos siekiant išvengti tos pačios informacijos pasikartojimo skirtingose ataskaitose.

Nacionalinė teismų administracija šiuo metu neturi informacinės sistemos (kompiuterinės duomenų bazės), kuri apimtų visuose teismuose nagrinėjamų bylų svarbiausią informaciją: apie teismo procesą, proceso dalyvius, priimtus procesinius sprendimus, paskirtas bausmes, teismo išlaidas, teismų darbo krūvį ir kt. Nacionalinė teismų administracija reguliariai rengia keletą statistinių ataskaitų. Teismuose suskaičiuoti statistiniai duomenys atsiunčiami į Nacionalinę teismų administraciją, įvedami į bendras kompiuterines bylas ir susumuojami. Ataskaitų informacija apima visą Lietuvą ir atskirus teismus. Kriminologiniu požiūriu reikšmingiausiose statistinėse ataskaitose teikiama informacija apie baudžiamųjų bylų nagrinėjimą pirmosios instancijos ir apeliacinuose teismuose, apie išteisintus asmenis ir amnestijos taikymą, apie administracinių teisės pažeidimų bylų nagrinėjimą. Nacionalinė teismų administracija savo naujausias statistines ataskaitas teikia internete².

Generalinė prokuratūra kaupia statistinius duomenis kompiuterinėje duomenų bazėje. Apylinkių ir apygardų prokuratūros bei policijos komisariatai statistinius duomenis, suskaičiuotus rankiniu arba kitokiu būdu iš registracijos žurnalų, atsiunčia išspausdintus popieriuje arba įvestus į kompiuterinę bylą. Generalinėje prokuratūroje šie duomenys įvedami į kompiuterinę duomenų bazę. Remiantis joje esančia informacija rengiamos statistinės ataskaitos. Nors Generalinė prokuratūra ir turi kompiuterinę duomenų bazę, apimančią teritorinius jos padalinius, tačiau jos įrašai nėra susiję su konkrečiomis bylomis ir kaltinamaisiais. Duomenų bazės funkcijos iš esmės apribotos vien statistinių duomenų susumavimu. Šių ataskaitų informacijos turinys nėra labai svarbus kriminologinės tikrovės pažinimo subjektui. Tačiau kai kurie kaltinimo proceso ir kiti rodikliai, kaip teisėsaugos veiklos charakteristikų sudedamoji dalis, yra reikšmingi kriminologinės tikrovės pažinimui. Kriminologiniu požiūriu reikšmingiausia statistika yra apie prokuroro perduotas teismui ir nutrauktas bylas, apie teismui perduotų asmenų skaičių, apie pareiškimų ir pranešimų dėl nusikaltimų nagrinėjimo rezultatus pagal atskiras nusikaltimų rūšis ir jų grupes.

Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės tvarko daug duomenų bazių, kaupia daugybę labai įvairios statistikos. Vartotojams informaciją jis dažniausiai pateikia spausdintų leidinių forma bei jų elektroninius variantus, už kuriuos reikia mokėti. Statistikos departamentas kasmet leidžia daug statistinių leidinių, kuriuose pateikiama socialinė, ekonominė, demografinė ir kita kriminologinės analizės subjektams svarbi statistika. Vienas iš svarbiausių yra Statistikos departamento kartu su Vidaus reikalų ministerija kasmet leidžiamas statistikos rinkinys „Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų

¹ Kalėjimų departamentas <http://www.kalejimudepartamentas.lt/> (2003 06 24).

² Nacionalinė teismų administracija <http://www.teismai.lt/> (2003 06 24).

veikla¹. Jame lietuvių ir anglų kalbomis pateikiami kelerių metų duomenys apie nusikalstamumo būklę, nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, teisėsaugos institucijų veiklą, asmenis, įkalintus laisvės atėmimo įstaigose, viktimologinių apklausų statistika. Palyginti pateikiami nusikalstamumo rodikliai Baltijos valstybėse. Informacija pateikiama skaičių lentelėmis, grafinėmis diagramomis (linijinėmis, apskritinėmis, stulpelinėmis) bei žemėlapiu. Dalį informacijos Statistikos departamentas teikia internete² nemokamai. Statistikos tinklalapyje pateikti kai kurie duomenys, ypač socialinė ir gyventojų statistika, yra aktualūs kriminologinei analizei. Tačiau internete pateikta tik maža dalis informacijos, kuria disponuoja Statistikos departamentas. Tiek mažai nusikalstamumo statistikos retai kada gali užtekti kriminologinės tikrovės pažinimo subjektui. Išsamesni statistiniai duomenys pateikiami mokamai – spausdintuose leidiniuose, diskeliuose, kompaktiniuose diskuose bei statistinėje-analitinėje sistemoje (STAS). Pažymėtina, kad STAS kai kuriais aspektais yra tobulesnis už NPLIS posistemę *Automatizuotą statistinę informacinę sistemą ASIS*. STAS turi puikų statistinių rodiklių hierarchinį klasifikatorių, išplėstą aprašomąją duomenų informaciją (rodiklio aprašymas, komentarai, duomenų šaltiniai, apskaitos būdai, duomenų tipai, reikšmių matavimo vienetai). STAS duomenų bazėje yra gerokai daugiau socialinių, ekonominių, demografinių ir kitų rodiklių, leidžiančių apskaičiuoti koreliaciją su įvairiomis nusikalstamumo charakteristikomis. Tačiau nusikalstamumo ir teisėsaugos veiklos rodiklių STAS yra kelis šimtus kartų mažiau negu ASIS. Be to, ASIS sudaro galimybes nemokamai internete lietuvių ir anglų kalbomis naudotis duomenimis, be jokios papildomos programinės įrangos gauti jų ne tik linijinę, bet ir stulpelinę diagramą, kelių rodiklių kitimo vaizdą vienoje diagramoje, konkretaus rodiklio, apskaičiuoto 10 000 gyventojų, pasiskirstymą Lietuvos žemėlapyje vienu iš kelių galimų lygių: savivaldybių, apylinkių, apskričių, apygardų ir kt. Apibendrinant galima pasakyti, kad Lietuvoje statistinės informacinės sistemos STAS ir ASIS viena kitą papildė tiek informacijos turinio prasme, tiek ir darbo su informacija funkcijų prasme.

Problemos

Galima konstatuoti šias bendriausias kriminologinio pažinimo informacinio aprūpinimo Lietuvoje problemas:

1) Įvairiose institucijose statistinės ataskaitos rengiamos nesistemiškai, iš esmės remiantis atskirų tarnybų poreikiais. Ataskaitos tarpusavyje yra nesuderintos ne tik tarpinstituciniu, bet kai kuriais atvejais ir instituciniu lygiu. Dėl to vartotojui dažnai pateikiami nekompleksiniai duomenys. Pavyzdžiui, norėdamas nagrinėti konkrečią nusikaltimų rūšį vartotojas neranda būtiniausio komplekso duomenų, reikalingų šiai kriminologinei analizei – pranešimų apie nusikaltimus, užregistruotų ir atskleistų nusikaltimų, nuteistų asmenų ir jų charakteristikų, paskirtų bausmių, bausmių vykdymo ir jų poveikio nusikaltimų recidyvui bei kitų statistinių duomenų. Duomenų kompleksiskumo statistinėse ataskaitose ypač trūksta tada, kai kriminologinė analizė atliekama ne visos Lietuvos, o jos konkrečios teritorinės dalies atžvilgiu. Taigi **Automatizuotoje statistinėje informacinėje sistemoje ASIS vaizduojamų 64 tūkstančių rodiklių neužtenka kriminologinei analizei dėl institucijų rengiamų statistinių ataskaitų turinio trūkumų.**

2) **Statistinė ataskaita yra ribotas statistinis pjūvis**, atspindintis pasirinktas objekto charakteristikas. Norint gauti kitas objekto statistines charakteristikas reikia skaičiuoti iš naujo – daryti kitą statistinį pjūvį. To atlikti ASIS negali, nes operuoja duomenimis, atsiųstais iš statistines ataskaitas teikiančių institucijų.

3) Statistinės ataskaitos daugelyje kriminalinės justicijos institucijų rengiamos rankiniu arba pusiau rankiniu būdu. Duomenys renkami institucijos padaliniuose iš įvairių registracijos žurnalų, bylų ir kitų informacijos šaltinių, suskaičiuojami, įvedami į kompiuterinę bylą ir, atsiųsti į centrinę institucijos padalinį, susumuojami. **Institucijos neturi visus jų padalinius**

¹ Nusikalstamumas ir teisėsaugos institucijų veikla. – Vilnius: Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerija, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003.

² Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės <http://www.std.lt> (2003 06 24).

apimančių kompiuterinių duomenų bazių, kurių pagrindas yra įrašai apie atskirus asmenis, įvykius, bylas, daiktus ir kt.

Išimtis – Informatikos ir ryšių departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos. Jo centrinėje baudžiamosios statistikos kompiuterinėje duomenų bazėje kaupiami užregistruotų nusikaltimų, jų ikiteisminio tyrimo, asmenų, kaltinamų padarius nusikaltimus, ir kiti duomenys. Naudojantis šia duomenų baze galima gauti bet kokią jos duomenų statistinį pjūvį. Tačiau tai gali daryti labai nedaug asmenų, turinčių specialias teises ir mokančių sudaryti SQL užklausas¹.

4) **Egzistuojančios visą Lietuvą apimančios kriminologinio pobūdžio informacinės sistemos neturi plačiam vartotojų ratui patogių funkcinių galimybių – gauti informaciją bet koku galimu statistiniu pjūviu.** Išimtis – nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje informacinė sistema. Tačiau jos duomenų bazių įrašai yra informacija ne apie atskirus asmenis, įvykius, daiktus, o jau suskaičiuotos statistinės rodiklių reikšmės. Ši informacinė sistema statistinius duomenis gali integruoti (sujungti), bet negali jų diferencijuoti (skaidyti).

5) Įsigaliojus naujesiems Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Baudžiamojo proceso ir Bausmių vykdymo kodeksams teisėsaugos institucijos ir teismai revizuoja daromas statistines ataskaitas ir jų turinį. Atsižvelgiant į kodeksų pasikeitimus keičiamos ir institucijose naudojamos kompiuterizuotos informacinės sistemos. Dėl šių priežasčių kurį laiką po 2003 m. gegužės 1 d. numatomi **naujausios kriminologinės statistikos pateikimo sutrikimai.** Deja, autoriaus žiniomis, nė viena institucija nepanaudojo puikios progos iš esmės pertvarkyti daromų statistinių ataskaitų turinio atsižvelgiant ne tik į savo žinybos, bet ir kitų suinteresuotų vartotojų poreikius – nebuvo atliekama išsami išorinių vartotojų poreikių analizė, nebuvo sukurtos šiam tikslui skirtos tarpžinybinės darbo grupės ar pan.

6) Visuomenei svarbūs ne užregistruotų nusikaltimų skaičiai, o gyventojų, juridinių ir fizinių asmenų saugumas. Asmenų saugumas, saugumo jausmas ir jų pokyčiai turėtų rūpėti politikams, valstybinės valdžios bei vietos savivaldos atstovams. Tačiau Lietuvoje apie visuomenės saugumą sprendžiama tik iš registruotojo nusikalstamumo statistikos. Akivaizdu, kad Lietuvoje **kriminologinio pobūdžio informacinėse sistemose trūksta reguliarių viktimologinių apklausų statistikos.** Viktimologinės apklausos neturi remtis atsitiktiniais finansavimo šaltiniais – užsienio fondų ir donorių nereguliais užsakymais, Lietuvos ypatybių neatitinkančia metodika.

Plėtra

Nacionalinė teismų administracija kuria teismų informacinę sistemą, kurios kūrimą remia Europos Sąjunga ir Lietuvos Respublikos Vyriausybė [3, p. 26–27]. Galima tikėtis, kad informacija bus geriau aprūpinami ir kriminologinio pažinimo subjektai, jei kūrėjai rūpinsis ne tik savo institucijos, bet ir kitų vartotojų poreikiais. Pasaulinė patirtis rodo, kad informacinės sistemos, kuriamos tik pačių institucijų vidinėms reikmėms tenkinti, nebeįsisavina [4, p. 3]. Konkretios institucijos kaupiama informacija yra reikalinga ir kitoms teisėsaugos institucijoms, mokslininkams, kitiems vartotojams. Todėl turi būti atsižvelgiama ir į jų poreikius. Be to, svarbu, kad investicijos informacinėms sistemoms kurti būtų naudingesnės.

Nuo 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojus naujesiems Lietuvos Respublikos baudžiamojo, Baudžiamojo proceso ir Bausmių vykdymo kodeksams Lietuvos baudžiamojo ciklo šakų teiseje įdiegta kriminologiniu požiūriu pažangesnė baudžiamoji politika. Vadovaujantis šių kodeksų patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymais patvirtinta **Ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarka** [5]. **Parengta ir nauja Nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusių asmenų centralizuotos apskaitos tvarka** [2]. Ja remiantis į centralizuotą apskaitą įtraukta ir informacija apie nukentėjusius fizinius ir juridinius

¹ Straipsnio autoriaus žiniomis, kriminologų, tenkinančių šias sąlygas, Lietuvoje nėra.

asmenis¹, pagerinta nusikalstamų veikų apskaita², patobulinta nusikalstamomis veikomis padarytos žalos apskaita³, pertvarkyti statistinių rodiklių galimų reikšmių klasifikatoriai, atsisakyta teisės, kalbos ir logikos požiūriu netinkamų formuluočių, išspręstos kitos kriminologinės statistikos turinio problemos. Teisės akto, reglamentuojančio nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusių asmenų centralizuotos apskaitos tvarką, projektą rengė tarpžinybinė darbo grupė [6]. Galima konstatuoti, kad jos daugiau kaip pusės metų bendras darbas pasiteisino, jo rezultatai buvo geri.

Ši tarpžinybinė darbo grupė išreiškė bendrą nuomonę, kad egzistuojančioje atskirų institucijų informacinių sistemų bazėje neįmanoma tinkamai išspręsti teisėsaugos informacinio aprūpinimo problemų, kad tikslinga kurti centralizuotą informacinę sistemą, kurioje būtų kaupiami duomenys apie nusikalstamas veikas, jų tyrimą, bausmes, teistumus ir pan. **2003 m. birželio 3 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime Nr. 721 numatyta priemonė „Teisingumo informacinės sistemos projekto analizė“** [7, p. 50]. Jei bus skirta lėšų, Lietuvoje gali būti sukurta naujos kartos moderni informacinė sistema, apimanti teisėsaugos institucijų, teismų ir bausmių vykdymo įstaigų informaciją, paremta užsienio šalių patirtimi, pakelianti baudžiamojo teisingumo sistemos ir kriminologinio pažinimo aprūpinimą informacija į kokybiškai aukštesnį lygmenį, sudaranti sąlygas iš esmės efektyviau spręsti nusikaltimų problemas.

Išvados

Galima konstatuoti šias pagrindines kriminologinių informacinių sistemų Lietuvoje plėtros kryptis:

1. Kriminologinio pobūdžio statistinių ataskaitų turinio tobulinimas informacijos sisteminimo, kompleksiško didinimo, optimizavimo ir kitais aspektais.

2. Viktimologinių tyrimų metodikos, atitinkančios Lietuvos Respublikos ypatybes, parengimas ir šių tyrimų reguliarus vykdymas. Gauti statistiniai duomenys ir jų analizė galėtų būti skelbiami Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje informacinėje sistemoje, kurioje sudaryta nacionalinė statistinė ir kitokia informacija apie nusikalstamumą.

3. Sukūrimas integruotos kriminalinės justicijos institucijų informacinės sistemos, kurioje būtų kaupiami išsamūs duomenys, susiję su nusikalstamomis veikomis apie įvykius, asmenis, daiktus, bylas, procesinius sprendimus, pradedant nuo įvykio registracijos ir baigiant paskirtos bausmės už nusikalstamą veiką atlikimo pabaigos. Vartotojams būtina sudaryti galimybes analizuoti šiuos duomenis reikiama statistiniais pjūviais ir naudoti nestatistinio pobūdžio informaciją nepažeidžiant savo tarnybinių įgaliojimų. Tam reikia sukurti ikiteisminio tyrimo, prokuratūros, teismų, bausmių vykdymo informacines sistemas atsižvelgiant į vartotojų (tarp jų ir kriminologinio pažinimo) poreikių įvairovę, numatant pasikeitimo šių informacinių sistemų duomenimis bei jų integravimo galimybes.

LITERATŪRA

1. **Kiškis A.** Nacionalinės kriminologinės informacinės sistemos modelis: daktaro disertacija (socialiniai mokslai, teisė). – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001 // Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras <http://www.nplc.lt/lit/lit20/lit20.htm> (2003 06 24).

¹ Sukurta ir pildoma „Nukentėjusio fizinio asmens arba juridinio asmens (civilinio ieškovo) statistinė kortelė (50 kortelė)“.

² Išspręsta ir žiniasklaidoje nuskambėjusi nusikalstamos veikos pirminio kvalifikavimo problema, kai asmens mirties priežastis nežinoma. Atvejai, kai ikiteisminis tyrimas pradedamas dėl asmens mirties priežasties nustatymo arba dėl asmens, dingusio be žinios, neįtraukiami į užregistruotų nusikalstamų veikų skaičių pradėjus ikiteisminį tyrimą (Instrukcijos 35 punktas).

³ Fiksuojami pareikštos turtinės žalos ir tyrimo metu nustatytos turtinės žalos dydžiai (litais).

2. **Lietuvos Respublikos** vidaus reikalų ministro įsakymas Nr. IV–160 „Dėl nusikalstamų veikų, jas padariusių asmenų bei nukentėjusių asmenų centralizuotos apskaitos instrukcijos patvirtinimo“. 2003 m. gegužės 8 d. // Valstybės žinios. 2003. Nr. 50–2230.
3. **Lietuvos Respublikos** teisingumo ministerijos skelbimas dėl PHARE projekto „Informacinės sistemos sukūrimas stiprinant Lietuvos teismų gebėjimus“ Nr. LT0107.02 // Informaciniai pranešimai. 2003. Nr. 26.
4. **Directory** Computerised Criminal Justice Information Systems 1995 / Edited by Dr. R. Scherpenzeel. – The Hague/Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control, affiliated with the United Nations, HEUNI. Ministry of Justice The Netherlands. 1995. Publication Series No. 27.
5. **Lietuvos Respublikos** generalinio prokuroro įsakymas Nr. I–58 „Dėl ikiteisminio tyrimo pradžios registravimo tvarkos ir rekomendacijų patvirtinimo“. 2003 m. balandžio 18 d. // Valstybės žinios. 2003. Nr. 39–1807.
6. **Vidaus** reikalų ministro įsakymas Nr. 355 „Dėl darbo grupės sudarymo“. 2002 m. liepos 19 d.
7. **Lietuvos Respublikos** Vyriausybės nutarimas Nr. 721 „Dėl priemonių, sudarysiančių sąlygas teisėsaugos institucijoms ir teismams sklandžiai taikyti naujojo baudžiamojo kodekso, naujojo baudžiamojo proceso kodekso ir bausmių vykdymo kodekso reikalavimus, plano ir lėšų poreikio 2003-2004 metams patvirtinimo“. 2003 m. birželio 3 d. // Valstybės žinios. 2003. Nr. 55–2461.

The Criminological Information Systems in Lithuania: Statistical Aspects

Dr. Alfredas Kiškis

Law University of Lithuania

SUMMARY

The article analyses criminological information systems in Lithuania, its actual situation and main problems. The focus of analysis is on the content of criminological statistics as well as on the presentation of statistical data to end-users.

The Information System for Crime Prevention in Lithuania (ISCPL) is exclusive, the most important criminological information system in Lithuania. Therefore, it is advisable to give a brief statement of its present situation. The ISCPL functions on the Web site of Centre for Crime Prevention in Lithuania (<http://www.nplc.lt/english/index.html>) in two languages – Lithuanian and English. The Automatic Statistical Information System (ASIS) is a part of ISCPL and its most important statistical component. The ASIS affords the possibility for the users to select the necessary criminological indicators on the Internet, indicating the territory, institution, period and data periodicity, to reflect the collected data on the computer screen in the form of a table, linear diagram, histogram or map and to transfer the results obtained to their own text documents or to analyze them using the specialized statistical packages. The ASIS accumulates and provides the data of statistical reports received from the General Prosecutor's Office, the Prison Department, the National Administration of Courts, the Police Department, the Department of Statistics to the Government of the Republic of Lithuania, and the Information Technology and Communications Department under the Ministry of Internal Affairs. The ASIS provides total by 43 statistical reports and about 64 000 statistical indicators. It has possibilities to reflect the distribution of statistical indicators in any map, for example Europe Union, etc.

The problems detected:

1. *The 64 000 statistical indicators reflected by the ASIS are not enough for criminological analysis due to the content problems of statistical reports. The institutions construct the statistical reports not systematically, substantially in accordance with the needs of their specific services. The reports are not concerted at interinstitutional level and in some cases at institutional level. Therefore, the user usually does not obtain complex data.*
2. *The statistical report is a limited statistical section, reflecting the selected characteristics of the object. It is necessary to recalculate statistics (to make a new section) to obtain other*

characteristics of the object. The ASIS cannot do it, because it operates on statistical reports, received from the institutions.

- 3. The statistical reports are calculated manually and demimanually in many criminal justice institutions. The data is collected in subdivisions of the institution from various registration journals, cases and other sources of information. The collected data is calculated and brought into a file. The files are sent to the central division of the institution, where the data is summed-up. The institutions do not have computerised databases (including all their subdivisions), whose records concern specific persons, incidents, cases, goods, etc. The exception is the Information Technology and Communications Department under the Ministry of Internal Affairs.*
- 4. The existing criminological information systems including all Lithuanian territory do not have handy functions for wide range users to receive information in any available statistical section. The exception is the Information System for Crime Prevention in Lithuania. However, the information in the records of its database does not refer to separate persons, incidents, cases, goods, etc. The records of ISCPL database are the meanings of already calculated statistical indicators. The information system can integrate statistical data, but not differentiate it.*
- 5. On May 1, 2003 the following newly re-approved codes came into effect: the Criminal Code, the Code of Criminal Procedure and the Penal Code of the Republic of Lithuania. The criminal justice institutions are revising statistical reports, their content, and information systems. The presentation of new criminological statistics falls into disarray due to these reasons.*
- 6. The criminological information systems of Lithuania lack regular victimological survey statistics.*

The author concludes that the main directions of development of criminological information systems in Lithuania are:

- 1. The development of content of statistical reports of criminological attribution. The goal of the development is systematic, complex and optimal statistical data.*
- 2. The preparation of methodology, corresponding the features of the Republic of Lithuania, and regular implementation of victimological surveys.*
- 3. The creation of integrated criminal justice information system. The system must include comprehensive data related to criminal acts – information on incidents, persons, goods, cases, procedural decisions, etc. Collection of the information must start from the registration of an incident and be finished at the end of punishment. All the users of the system must have access to possible statistical data according to their needs.*